

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛІСТИКИ ТА КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧОГО ПРАВА

УДК 343.982

DOI <https://doi.org/10.51989/NUL.2026.3.25>

ВИКОРИСТАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ІДЕНТИФІКАЦІЙНОЇ СУДОВО- БАЛІСТИЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ В ПРОЦЕСІ РОЗКРИТТЯ ТА РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ

Бондар Володимир Сергійович,

orcid.org/0000-0003-1552-4555

кандидат юридичних наук, професор,
завідувач кафедри кримінального процесу та криміналістики
Навчально-наукового гуманітарного інституту
Національної академії Служби безпеки України

У статті досліджено особливості використання результатів ідентифікаційної судово-балістичної експертизи в процесі розкриття та розслідування кримінальних правопорушень. Актуальні проблеми зумовлена значенням, яке приділяється висновку експерта, пов'язаного з ідентифікацією зброї за стріляними снарядами (кулями, шротом, картеччю). Обґрунтовано, що на стадії досудового розслідування висновок експерта може слугувати засобом: пошуку прямих та непрямих доказів та перевірки їх достовірності; перевірки показань підозрюваного, а також показань потерпілого, свідків та інших даних, які відносяться до предмету доказування; відтворення повної картини розслідуваного кримінального правопорушення, адже єдиний прямий доказ, виступаючи підставою для висновків про обставини події кримінального правопорушення, не завжди відображує фактичну картину діяння. Зазначено, що основу висновку експерта про наявність або відсутності тотожності складають принципи судової ідентифікації. В цьому зв'язку слідчий, оцінюючи достовірність експертного висновку, повинен з'ясувати такі положення: чи керувався експерт при формулюванні висновків принципами криміналістичної ідентифікації та якими фактичними даними, встановленими в ході дослідження, це підтверджується; чи притримувався експерт методики дослідження; чи враховані умови зберігання та експлуатації зброї, що передували дослідженню; чи є достатнім у якісному та кількісному відношенні комплекс співпадаючих ознак для висновку про тотожність; чи є суттєвими відмінності ознак та чим це об'єктивно пояснюється.

Ключові слова: докази, доказування, досудове розслідування, ідентифікація, криміналістика, кримінальні правопорушення.

Bondar Volodymyr. Use of the results of identification forensic ballistic expertise in the process of disclosure and investigation of criminal offences

The article examines the features of using the results of forensic ballistics identification in the process of solving and investigating criminal offenses. Current problems are caused by the importance attached to the expert's conclusion related to the identification of weapons by fired projectiles (bullets, shot, buckshot). It is substantiated that at the stage of pre-trial investigation, the expert's conclusion can serve as a means of: searching for direct and indirect evidence and verifying their reliability; verifying the testimony of the suspect, as well as the testimony of the victim, witnesses and other data related to the subject of evidence; reproducing the complete picture of the criminal offense under investigation, because the only direct evidence, serving as the basis for conclusions about the circumstances of the criminal offense, does not always reflect the actual picture of the act. It is noted that the basis of the expert's conclusion on the presence or absence of identity is the principles of forensic identification. In this regard, the investigator, assessing the reliability of the expert opinion, must clarify the following provisions: whether the expert was guided by the principles of forensic identification when formulating the conclusions

and what factual data established during the study confirms this; whether the expert adhered to the research methodology; whether the conditions of storage and operation of the weapon preceding the study were taken into account; whether the set of matching features is sufficient in qualitative and quantitative terms to conclude on identity; whether the differences in features are significant and how is this objectively explained.

Key words: evidence, evidence, pre-trial investigation, identification, forensics, criminal offenses.

Постановка проблеми. Частина 1 ст. 91 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КК України) чітко визначає коло об'єктів (обставин), які підлягають доказуванню у кримінальному провадженні (час, місце, спосіб та інші обставини вчинення кримінального правопорушення, винуватість обвинуваченого у вчиненні кримінального правопорушення, форма вини, мотив і мета вчинення кримінального правопорушення тощо). Слідчий, як уповноважена в межах компетенції, передбаченої КПК України, здійснювати досудове розслідування кримінальних правопорушень, прокурор, слідчий суддя та суд встановлюють ці обставини тільки за їх відображеннями (слідами), тобто, по суті проводять ідентифікацію в тих межах, у яких вони є необхідними для здійснення правосуддя.

Повне та об'єктивне досудове розслідування кримінальних правопорушень, які вчиняються із застосуванням стрілецької вогнепальної зброї (наприклад, передбачених ст.ст. 109, 112, 113, 115, 121, 187, 258, 438 Кримінального кодексу України – далі КК України) потребує призначення та проведення декількох видів експертизи зброї, зокрема, за експертними спеціальностями 3.1 – балістичне дослідження вогнепальної зброї та бойових припасів до неї; 3.2 – балістичне дослідження слідів зброї, слідів пострілу та ситуаційних обставин пострілу, у тому числі й ідентифікаційного характеру, а саме встановленню причетності зброї до події кримінального правопорушення. От чому в процесі розкриття та розслідування кримінальних правопорушень, учинених із застосуванням вогнепальної зброї позначених та інших категорій, пріоритетне значення приділяється висновку експерта, пов'язаного з ідентифікацією зброї за стріляними снарядами (кулями, шротом, картечцю). Через це питання про

висновок судового експерта як джерела доказів та його значення для встановлення фактів, необхідних для всебічного й повного дослідження обставин кримінального провадження, які відносяться до предмету доказування (ч. 1 ст. 91 КПК України) є актуальними.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичним підґрунтям роботи слугували наукові розвідки вчених, які розробляли концептуальні засади теорій удару, розпізнавання образів, контурного та кластерного аналізу, судової ідентифікації та балістики, теорії доказування, як-от: Д. В. Андрєєва, В.В. Арешонкова, А. Бізотті, В.І. Боярова, В.В. Вапнярчука [4], Д.Ю. Гамова, І.В. Гловюк, К. Годарда, В.Г. Гончаренка, І.В. Гори, М.С. Городецької [6, с. 67–74], О.В. Грищенко, О.М. Дроздова, А.В. Іщенко, Б.М. Єрмоленка, Ю.О. Кваші, В.В. Коваленка, О.В. Коломійцева, М.А. Коновалова, І.В. Котюка, В.К. Лисиченка, Л.М. Лобойка, С.А. Матвієнка [11, с. 497–506], Дж. Мюрдока [1, с. 84–95], В.Г. Нікітюка, Ю.О. Пілюкова, О.В. Пилипенка, М.А. Погорецького [13, с. 63–79; 14, с. 22–59], М.Я. Сегая, Т.Є. Согора, О.С. Соколова [17; 18], О.С. Старенького, Р.Л. Степанюка, О.Ф. Суляви, О.Т. Танчина, М.Б. Шаршона, М.Г. Щербаковського, Р.М. Шехавцова, М.Є. Шумили [19, с. 247–308] та ін.

Зазначимо, що концептуальні засади методології ідентифікації вогнепальної зброї за її слідами на кулях та гільзах були закладені у 20–30-х рр. ХХ ст. американським криміналістом К. Годардом (С. Goddard), який, на підставі власних спостережень за процесом виготовлення вогнепальної зброї, численних експериментальних відстрілів, а також виходячи з тези «природа ніколи не повторюється» та аналогії з папілярними візерунками людини дійшов висновку про індивідуальність слідоутворюючих поверхонь дета-

лей вогнепальної зброї, який став базовим принципом ідентифікації [1; 2].

Сьогодні кількісними умовами обґрунтування експертного висновку про тотожність є критерії, запропоновані А. Бізотті у методі «трас, що послідовно збігаються» (CMS), у подальшому розвинутому Дж. Мюрдоком [1], Б. Мораном та іншими, у тому числі українськими криміналістами-балістами. Сутність даного методу полягає в підрахунку числа серій з трасами, що послідовно збігаються та числа трас у кожній серії. Відповідно до даної методики для обґрунтування категоричного позитивного висновку для двовірних зображень потрібна серія не менше ніж з 8 трас, що послідовно збігаються або двох серій не менш ніж по 5 трас, що послідовно збігаються в кожній. Проте зазначена методика містить певні недоліки. Зокрема, в ній не враховується число трас у слідах, що порівнюються. Крім того, дані критерії не завжди дозволяють обґрунтувати категоричний позитивний висновок навіть у випадках, коли він є очевидним для судового експерта. Завдання розрахунку ймовірності випадкового збігу наборів трас у порівнюваних слідах не має суворого формального розв'язання, адже існує багато неконтрольованих параметрів, що впливають на процес слідоутворення. Тому рішення може бути знайдено тільки в ймовірнісній формі при низці припущень, що спрощують.

Робимо наголос й на інших проблемах, розв'язання яких потребують постійної уваги наукової та практичної спільноти:

- ідентифікація зброї за кулями та гільзами, стріляними зі значним розривом у часі, з диференціацією ознак, які утворилися в результаті перебування зброї в специфічному середовищі (в ґрунті, рідині тощо) та ознак, які утворилися в результаті спеціальної умисної обробки слідоутворюючих частин деталей зброї з метою зміни їх мікрорельєфу (коли мікрорельєф змінений не повністю);

- порівняльне дослідження куль та гільз, виготовлених з різного матеріалу (латунь, біметал, томпак, мельхіор тощо), стріляних з одного екземпляру зброї;

- ідентифікація куль, які мають суттєву деформацію.

Тому **метою** нашої розвідки є систематизація напрямів використання результатів ідентифікаційної судово-балістичної експертизи в процесі розкриття та розслідування кримінальних правопорушень.

Виклад основного матеріалу.

Факти, які встановлюються при проведенні судово-балістичної експертизи в одних випадках можуть відноситись до предмету доказування, в інших вони мають лише проміжний характер, сприяючи встановленню обставин, які складають предмет доказування. Зокрема, висновки ідентифікаційного дослідження вогнепальної зброї по стріляній кулі або стріляній гільзі в одних випадках можуть бути доказом, який містить факти, що відносяться до предмету доказування, в інших – проміжним фактом, шляхом яких можуть бути доведені інші обставини, що не відносяться до предмету доказування. Наприклад, з використанням масиву куль та гільз табельної зброї Центрального балістичного обліку ДНДЕКЦ МВС України, може бути встановлений конкретний екземпляр зброї, раніше викрадений та в подальшому використаний при вчиненні кримінального правопорушення, тобто встановлено знаряддя кримінального правопорушення, а це є обставиною, що відноситься до предмету доказування.

Зрозуміло, що посередня роль проміжних фактів не є однаковою. Відмінності в функціях, які вони виконують, дозволяє поділяти докази на прямі та непрямі. Прямий доказ відразу приводить до шуканого факту та не є проміжним етапом. Наприклад, *висновок експертизи про те, що «... куля, вилучена з трупа ОСОБА_28, була вистріляна з 7,62-мм автомата АКМС № НОМЕР, 1973 р.в.; куля, вилучена при наданні медичної допомоги ОСОБА_29, одна з куль (одна з чотирьох вилучених з дерева, чарунка № 331 у ЦКГТ ДНДЕКЦ МВС України), вилучених при проведенні огляду, 26.02.2014 по вул. Інститутській в м Києві, та куля, вилучена при огляді місця події 26.02.2014 з номера № 2 її готелю «Україна» по вул. Інститутській, 4 в м. Києві, вистріляні з 7,62-мм автомата АКМС № НОМЕР_28, 1973 р.в.»* [5], прямо вказує на автомат як на знаряддя кримінального правопорушення.

Але даний факт не є прямим доказом причетності особи, яка володіла пістолетом до вчиненого кримінального правопорушення, оскільки зброя могла бути придбана нею за обставин, пов'язаних з кримінальним правопорушенням. Інший приклад: гільза, виявлена на місці злочину за відсутності кулі, яка завдала смертельних ушкоджень, не може прямо вказувати на використання зброї при вчиненні вбивства, адже може опинитися на місці події випадково або бути умисно підкинута зловмисником. Тому необхідно здійснити пошук додаткових фактів, які дозволять підтвердити або виключити відповідну робочу версію.

Таким чином, непрямі докази не свідчать про характер шуканого факту. Причини та умови їх виникнення можуть бути пояснені по-різному: володілець пістолета міг бути учасником кримінального правопорушення, а міг і не бути – викинутий зловмисником після вчинення кримінального правопорушення він міг підібрати.

Основне призначення судово-балістичної ідентифікаційної експертизи – це вирішення питання про те, чи не стріляна куля, вилучена з тіла потерпілого або виявлена на місці події гільза зі зброї, яка є у розпорядженні сторони обвинувачення, тобто з'ясування того, чи була вона знаряддям кримінального правопорушення. За цих умов зв'язок особи, яка володіла зброєю, з учиненням кримінальним правопорушенням залишається ймовірним, у той час як висновок експерта, який успішно здійснив ідентифікацію зброї, є доказом не передбачуваного, а дійсного існування цього зв'язку. І це свідчить про необхідність пошуку фактів, які пов'язують зброю з суб'єктом кримінального правопорушення.

З цього випливає, що відповідно до ст. 91 КПК України, висновок експерта, який ідентифікував зброю за стріляною кулею, є доказом, який, з одного боку, прямо вказує на те, що зброя є знаряддям кримінального правопорушення, тобто обставиною, яка відноситься до предмету доказування (ч. 1 ст. 91 КПК України), а з іншого – непрямі вказує на причетність особи, яка володіє цією зброєю до розслідуваного кримінального правопорушення.

Висновок ідентифікаційної експертизи зброї за стріляними гільзами також може вказувати на зброю як на знаряддя кримінального правопорушення та відповідно виступати доказом, хоча зв'язок зброї з подією кримінального правопорушення необхідно підтверджувати іншими фактами, наприклад:

- розсекреченими матеріалами контррозвідувальної діяльності із зазначенням місця, де приховано вогнепальну зброю, за даними GPRS та протоколом огляду місця події, проведеного за цією інформацією, під час якої було вилучено зброю або її частини;

- протоколом обшуку в житлі чи іншому приміщенні, в результаті яких було вилучено металеву стружку;

- даними щодо закріплення табельної вогнепальної зброї за певними співробітниками (військовослужбовцями);

- даними, що містяться у висновках службового розслідування щодо закріплення табельної вогнепальної зброї за певними співробітниками (військовослужбовцями), озброєння особового складу, результатів проведення інвентаризації зброї;

- даними, що містяться в протоколах допитів свідків та потерпілих;

- висновками інших судових експертиз, у тому числі комплексних.

При заключній оцінці всіх обставин кримінального провадження та винесенні вироку відображені у висновках експерта фактичні дані, так само як і факти, встановлені з інших джерел, мають однакове доказове значення, жоден доказ не має наперед встановленої сили. Це впливає зі статті 94 КПК України, де визначається, що кожний доказ оцінюється слідчим, прокурором, слідчим суддею та судом з точки зору належності, допустимості, достовірності, а сукупність зібраних доказів – з точки зору достатності та взаємозв'язку для прийняття відповідного процесуального рішення. Сенс цього положення полягає в тому, що висновок експерта як вид доказів не зумовлює його більшої достовірності порівняно з будь-яким іншим видом – показаннями свідка, підозрюваного, потерпілого тощо. Те, що висновки експерта базуються на дослідженні, проведеному із застосуван-

ням спеціальних методик, приладів та обладнання, не виключає можливості та необхідності їх оцінки слідчим, прокурором, слідчим суддею та судом у повному обсязі, аби встановити, чи є допустимим висновок експерта, чи є він обґрунтованим, чи достовірно встановлені експертом факти.

Досудове розслідування кримінальних правопорушень, скоєних із застосуванням вогнепальної зброї, у тому числі диверсій, воєнних злочинів, терористичних актів, вбивств, розпочинається з дослідження об'єктивної сторони кримінального правопорушення – його наслідків (смерті людини, в результаті вогнепальних пошкоджень, або реальної можливості її настання). На підставі фактів, встановлених під час огляду місця події, трупа чи освідчування потерпілого, а також при дослідженні виявлених речових доказів, створюється можливість сформулювати достатньо обґрунтований висновок про те, що наслідки подій, які відбулися пов'язані з дією вогнепальної зброї.

Навіть цілком очевидний висновок, який впливає з результатів огляду, повинен бути обґрунтований відповідними доказами, передбаченими законом. З цієї причини слідчий на підставі ст. 242 КПК України призначає спочатку судово-медичну, потім експертизу зброї чи комплексну експертизу. Подібна послідовність або форма залучення спеціальних знань має дотримуватись і в тих випадках, коли потерпілий отримав сліпі вогнепальні пошкодження, адже лише після вилучення куль з тіла потерпілого може бути призначена судова експертиза зброї.

Судово-медична експертиза розв'язує питання, пов'язані з характером пошкоджень та причиною смерті, судово-балістична – про вид патронів, частинами яких були кулі або гільзи, про вид та модель вогнепальної зброї, з якої вони були стріляні тощо.

Проведення вказаних експертиз або їх комплексу слід віднести до вельми важливих та необхідних процесуальних дій. Висновки експерта є важливими, оскільки інформація, що міститься в них вказує на спосіб скоєння кримінального правопорушення, тобто на обставину, які підлягає доказуванню (ч. 1 ст. 91 КПК України).

Крім того, у висновку судово-балістичної експертизи містяться відомості про вид, модель, конструкцію зброї та боєприпасів, які були використані для скоєння злочину. Ці дані є вихідними доказами, маючи які слідчий може перейти до побудови версій про джерело придбання (виготовлення, переробки) зброї та коло осіб, у яких слід шукати зброю встановленого виду. Варто зазначити, що відомості, використані для пошуку винуватих, набувають особливого значення у випадках, коли стороні обвинувачення не зрозумілі дійсні цілі та мотиви кримінального правопорушення.

Висновки експерта, які містять фактичні відомості про боєприпаси, вид та модель зброї, застосованої для скоєння злочину, можуть слугувати логічною основою для побудови версій про джерело отримання боєприпасів та зброї, а також про коло осіб, які їх мають. Побудова версій в цих напрямках надає слідству цілеспрямованого характеру та створює основу для планування досудового розслідування. В слідчій та експертній практиці нерідкими є випадки, коли відомості про зброю та боєприпаси, використаних для вчинення кримінального правопорушення, допомогли сформулювати версію про джерело їх придбання, в процесі її перевірки зібрати нові докази та встановити винуватих у вчиненні кримінального правопорушення.

В процесі досудового розслідування зброю, з використанням якої був скоєний злочин, може бути виявлено та ідентифіковано. Визначення конкретного екземпляра зброї є важливим не тільки тому, що це уточнює обставини об'єктивної сторони кримінального правопорушення, але й тому, що вирішення цього питання має на меті встановлення особи, яка скоїла злочин, хоча висновок експерта, який ідентифікував конкретний екземпляр зброї за кулями або гільзами, прямо не вказує на цю особу.

При досудовому розслідуванні тяжких та особливо тяжких злочинів, учинених із застосуванням вогнепальної зброї, встановлення винуватих здійснюється шляхом доказів (показань свідків-очевидців, матеріалів аудіо-, відеозаписів), які прямо викривають особу в скоєнні

злочину, та похідних доказів, одним з яких є факт виявлення тієї ж моделі, що й застосована на місці події. При тому встановлення винуватих шляхом прямих доказів має безсумнівну перевагу перед встановленням за допомогою похідних. У першому випадку, показання свідків встановлюють прямий, нічим не зумовлений зв'язок між дією конкретної особи та наслідками, що настали, в другому, спочатку необхідно встановити, чи була виявлена зброя знаряддям злочину, і тільки потім з'ясувати відношення особи, в якій вона була виявлена, до скоєного злочину.

В обох випадках для вирішення питання про те, що не була куля, вилучена з тіла потерпілого, або виявлена на місці події гільза вистріляні зі зброї, вилученої у підозрюваного, призначається ідентифікаційна судово-балістична експертиза. Негативний або позитивний висновок експерта має на увазі відсутність або наявності тотожності та для ситуацій, що розглядаються має різне значення. Так, якщо об'єкт кримінального правопорушення встановлений прямими показаннями свідків чи відеозаписами, то висновок експерта (ів) про наявності тотожності між зброєю та кулями (гільзами) посилює їх значення. Відсутність тотожності може викликати необхідність перевірки показань свідків, у результаті якої може бути прийнято рішення про призначення додаткової або повторної експертизи (ст. 332 КПК України).

У випадку, якщо зброю виявляють у підозрюваної особи, висновок експерта про те, що куля, вилучена з тіла потерпілого, була стріляна з вилученої зброї, прямо свідчить про те, що саме ця зброя є знаряддям кримінального правопорушення, опосередковуючи тим самим обов'язкове існування фактів, котрі об'єктивно пов'язують цю зброю з суб'єктом кримінального правопорушення.

Позицію про те, що висновок експерта в цьому випадку є прямим доказом можна логічно обґрунтувати. Так, якщо теза, що доводиться – куля, вилучена з тіла потерпілого, вистріляна з виявленої зброї, витікає з доказу (висновки експерта) або теза, що доводиться тотожна

змісту самого повідомлення, то таке повідомлення (висновок експерта) буде прямим доказом даної тези.

Джерелами фактів, які пов'язують зброю з суб'єктом, можуть бути свідки кримінального правопорушення, висновки портретної, фототехнічної, трасологічної, дактилоскопічної експертизи або експертизи ДНК, які встановили за слідами взуття, рук, зображеннями обличчя людини, ознак місцевості або біологічними слідами факт перебування певної особи на місці події.

Висновок експерта про тотожність підводить досудове слідство до пошуків та встановленню фактів, які прямо чи опосередковано пов'язували б виявлену зброю з суб'єктом кримінального правопорушення. Встановити ці факти – означає заповнити недостатню доказову ланку між наслідками кримінально-протиправних дій, з одного боку, та суб'єктом злочину – з іншого.

З висновку про відсутності тотожності впливає, що зброя не є знаряддям кримінального правопорушення, а тому, не знаходиться у зв'язку з розслідуваною подією.

Для вирішення питання про подальше використання висновку експерта, який містить висновки про наявності або відсутності тотожності, слідчий, прокурор, слідчий суддя та суд мають оцінити його як доказ. Без цієї дії неможливо визначити напрям подальшого розслідування.

Оцінка висновку експерта – багатоплановий процес: висновок має бути оцінений в процесуальному відношенні з позицій достовірності та доказової значущості. Оцінити висновок в процесуальному відношенні – означає перевірити, чи дотримані при проведенні експертизи процесуальні умови, встановлені законом, як самим експертом, так і слідчим, прокурором, слідчим суддею чи судом, які призначили експертизу. Порушення цих умов поставить під сумнів правильних експертних висновків.

Для перевірки достовірності висновку необхідно є обізнаність особи, яка призначила експертизу, про можливості даного виду експертизи. Тільки в цьому випадку можна з'ясувати, наскільки повно та якісно досліджені представлені

об'єкти, наскільки компетентним є експерт у вирішенні постановлених питань, чи має він необхідну технічну базу.

Основу висновку експерта про наявність або відсутність тотожності складають принципи судової ідентифікації. В цьому зв'язку слідчий, оцінюючи достовірність експертного висновку, повинен з'ясувати такі положення:

- чи керувався експерт при формулюванні висновків принципами криміналістичної ідентифікації та якими фактичними даними, встановленими в ході дослідження, це підтверджується?

- чи притримувався експерт методики дослідження?

- чи враховані умови зберігання та експлуатації зброї, що передували дослідженню?

- чи є достатнім у якісному та кількісному відношенні комплекс співпадаючих ознак для висновку про тотожність?

- чи є суттєвими відмінності ознак та чим це об'єктивно пояснюється?

У випадку позитивної відповіді на ці питання слідчому необхідно оцінити доказову значущість висновку, тобто встановити зв'язок між фактами, вказаними у висновках експерта, та іншими доказами у кримінальному провадженні, їх відношення до предмету доказування, а також можливість встановленої експертом інформації слугувати засобом пошуку інших доказів.

Метод й комплекс методів, які застосовуються в слідчій та судовій практиці, в тому числі й в судово-балістичній ідентифікації – це певна частина пізнавальних засобів, які використовує судовий експерт. Його дослідження будуються за програмою або декількома програмами, роль яких виконують експертні методики.

Відповідно до п. 6 ч. 1 ст. 102 КПК України у висновку експерта мають бути відображені: «докладний опис проведених досліджень, у тому числі методи, застосовані у дослідженні, отримані результати та їх експертна оцінка». В ст. 8 Закону України «Про судову експертизу» декларується: «методики проведення судових експертиз (крім судово-медичних та судово-психіатричних) підлягають атестації та державній реєстрації в порядку, встановленому Кабі-

нетом Міністрів України» [16]. В п. 16 розділу IV Інструкції з організації проведення судових експертиз та експертних досліджень в Експертній службі Служби безпеки України встановлені вимоги до висновку експерта, в вступній частині якого, зокрема мають бути зазначені: «нормативно-правові акти та методичні документи, використані під час проведення експертизи (дослідження)», а у дослідницькій частині, відповідно: «... застосовані методи (методики) дослідження, умови їх застосування» [8].

Створення експертних методик, зокрема експертизи зброї та її різновидів, судово-балістичних, діагностичних й ідентифікаційних зокрема, зумовлено й вимогами, закріпленими на законодавчому та відомчому нормативних рівнях.

Загалом, проведення різновидів судової експертизи зброї регламентується певною кількістю методик, методичних рекомендацій, державних стандартів, СОУ, інформаційних листів, які розроблені та затверджені різними державними судово-експертними установами, які здійснюють відповідні дослідження: Міністерства юстиції України, ІСТЕ СБ України, ДНДЕКЦ МВС України, Державною прикордонною службою України. Розгляд питання ідентифікації нарізної стрілецької вогнепальної зброї за слідами на стріляних кулях здійснюється на основі Методики ідентифікації вогнепальної нарізної короткоствольної зброї (пістолетів і револьверів) по вистріляним кулям у рамках судово-балістичної експертизи за спеціальностями 3.1 «Дослідження вогнепальної зброї», 3.2 «Дослідження боєприпасів і слідів пострілу» [12].

Як було зазначено вище, за допомогою висновку експерта, який містить дані про наявність або відсутність тотожності, визначається належність виявленої зброї до розслідуваної події кримінального правопорушення. На підставі цього робиться висновок про існування або відсутність фактів, які пов'язують зброю з суб'єктом кримінального правопорушення та іншими обставинами події кримінального правопорушення. Тому на стадії досудового розслідування висновок експерта може слугувати засобом:

- пошуку прямих та непрямих доказів та перевірки їх достовірності;
- перевірки показань підозрюваного, а також показань потерпілого, свідків та інших даних, які відносяться до предмету доказування;
- відтворення повної картини розслідуваного кримінального правопорушення, адже єдиний прямий доказ, виступаючи підставою для висновків про обставини події кримінального правопорушення, не завжди відображує фактичну картину діяння.

Ідентифікація вогнепальної зброї за слідами на стріляних кулях, шроті, картечі є однією зі складних задач судово-балістичної експертизи. Це пов'язано зі значною варіативністю процесу слідоутворення, правильне урахування якої при оцінці результатів порівняльного дослідження передбачає достатню кваліфікацію та досвід експерта.

Як відомо, в процесі ідентифікації зброї за стріляними кулями виникають дві основні ситуації.

Перша – коли на дослідження надходять тільки но стріляні кулі та перед експертом поставлене питання: «Чи не з одного екземпляру стріляні кулі?».

При надходженні об'єктів необхідно на підставі конструктивних, розмірних та вагових даних встановити зразок й тип патронів, частинами яких є подані на дослідження кулі. При тому слід урахувати, що відмінністю у розмірних та конструктивних параметрах куль одного калібру та належність їх до різних зразків патронів не виключає можливість пострілів ними з однієї моделі зброї у випадку саморобного переспорядження патронів.

В подальшому за допомогою мікроскопу або з використанням балістичного ідентифікаційного комплексу необхідно виявити сліди від каналу стволу на поверхні кулі. На цьому етапі визначають групові ознаки зброї: калібр, вид профілю нарізів (традиційний або полігональний), кількість та кут нахилу нарізів, ширину полів нарізів, наявність газовідвідного отвору. На основі отриманих даних про групові ознаки каналу стволу визначають модель (коло моделей) зброї, з якої були (могли бути) вистріляні надані на дослідження кулі.

Якщо порівняння групових ознак свідчить, що кулі вистріляні з різних моделей зброї, то дослідження закінчується та формулюється висновок, що кулі вистріляні з різних екземплярів та різних моделей зброї. При тому варто враховувати, що не співпадіння кількості слідів від полів нарізів на кулях може бути пов'язано або зі зривом кулі з нарізів через наявне роздуття ствола, або з повторним використанням вже вистріляної раніше кулі. Це не співпадіння, зрозуміло, не пов'язано з відмінністю групових ознак каналу стволу зброї.

При співпадінні групових ознак зброї далі традиційно встановлюється придатність слідів на кулях для ідентифікації зброї, хоча більш коректно говорити про придатність для ідентифікаційного дослідження. Така придатність слідів означає, що в них відобразились індивідуальні ознаки мікрорельєфу каналу стволу зброї у вигляді набору трас. Якщо сліди каналу ствола зброї, що відобразились на кулі, не придатні для ідентифікаційного дослідження, то формулюється відповідний висновок про неможливість ідентифікації зброї з зазначенням причини. Наприклад, сліди можуть бути не придатні для ідентифікації через їх знешкодження при взаємодії кулі з перешкодою.

У випадку придатності слідів до ідентифікаційного дослідження за допомогою порівняльного криміналістичного мікроскопа або балістичного ідентифікаційного комплексу (BalScan) необхідно провести методом суміщення трас порівняльне дослідження індивідуальних ознак каналу стволу, які відобразилися на кулях.

За результатами проведеного порівняльного дослідження на основі виявлених групових та індивідуальних ознак, що збігаються та утворюють у сукупності індивідуалізуючий комплекс, формулюється висновок про те, що досліджувані кулі були стріляні з одного екземпляру зброї з обов'язковим зазначенням моделі або кола моделей зброї.

Висновок про те, що досліджувані кулі були стріляні з різних екземплярів зброї, формулюється у випадках:

- якщо встановлені відмінності за груповими ознаками використовуваної зброї;

– при співпадінні групових ознак, але істотних відмінностях трас у слідах каналу стволу на досліджуваних кулях.

Висновок у ймовірнісній формі про наявність або відсутність тотожності використаної зброї може бути сформульований у випадку співпадіння групових та окремих індивідуальних ознак, які, проте, в сукупності не утворюють достатнього для ототожнення співпадаючого комплексу.

Висновок про неможливість надати відповідь на поставлене питання формулюється у випадку, якщо сліди на представлених кулях не придатні для ідентифікаційного дослідження або в слідах відобразилися різні непорівнянні між собою ділянки слідоутворюючих поверхонь каналу стволу. Наприклад, на першій кулі відобразився придатний для ідентифікаційного дослідження слід від одного поля нарізу, а на другій кулі – придатний для ідентифікаційного дослідження слід від дна нарізу.

Друга основна ситуація при ідентифікації зброї – це коли на дослідження надходять стріляна куля (кулі) та зброя, а перед експертом поставлене питання: «Чи не з даного екземпляру зброї стріляна представлена куля (кулі)?». Розглянемо відповідний алгоритм дій експерта в даній ситуації.

Для дотримання правил безпеки, насамперед слід оглянути зброю та за необхідності розрядити її.

В подальшому провести весь комплекс досліджень кулі, що надійшла на експертизу, відповідно до висвітлених вище рекомендацій: визначити модель (коло моделей) зброї, з якої могла бути вистріляна представлена куля, придатність слідів для подальшого ідентифікаційного дослідження. Дослідити представлену зброю для встановлення її моделі й стану в цілому. Визначити, чи піддавалася зброя якимось переробкам з метою використання нештатного патрона [10, с. 418–423], перевірити взаємодію деталей зброї. При тому допускається її неповне розбирання. За необхідності зброя має бути приведена в стан, придатний для стрільби. Крім того, встановлюється принципова можливість пострілу з даної зброї кулею, яка

надійшла на дослідження. Наприклад, якщо діаметр досліджуваної кулі більший за діаметр каналу стволу, то ця куля не могла бути стріляна з даного екземпляру зброї. В цьому випадку дослідження завершується з відповідним висновком, що дана куля стріляна не з наданої зброї.

Важливим етапом ідентифікаційних досліджень у цій ситуації є проведення експертного експерименту з відстрілу зброї для отримання куль для порівняльного дослідження. Основні рекомендації щодо проведення цього експерименту полягають у такому:

1) перед проведенням пострілів патрони оглядаються для виявлення вже існуючих на кулі нарізів;

2) повинні використовуватись патрони з кулями, аналогічними за конструкцією кулі з місця події;

3) для спрощення порівняння слідів на експериментальних кулях можна помітити положення кулі в стволі в момент пострілу;

4) постріли проводять спочатку з нечищеної зброї, потім зі зброї після її чищення (якщо умови «кримінального» пострілу невідомі);

5) при проведенні пострілів з револьверів стрільба ведеться з кожної камори барабану;

6) відстріл проводиться з використанням таких об'єктів та приладів:

– кімната для відстрілу зброї;

– пристрій дистанційного керування стрільбою (для саморобної, переробленої зброї);

– кулеуловлювач: кевларовий, рідинний (водяний, олійний) та ін. Основна вимога, що пред'являється до них – це забезпечення збереження слідів від каналу стволу. Крім того, кулеуловлювачі не повинні утворювати сторонніх слідів та деформувати кулю. Безоболонковими свинцевими кулями рекомендується стріляти в рідинний уловлювач;

– повірений оптоелектронний вимірний комплекс;

– пристрій для відстрілу патронів з гумовими кулями (у відповідних випадках);

– патрони відповідного калібру;

7) після кожного пострілу зброя оглядається, а стріляна куля поміщується в пакування з пояснювальним надписом.

Після відстрілу та отримання об'єктів для порівняльного дослідження необхідно порівняти сліди на експериментальних кулях. У випадку значної варіативності слідоутворення продовжити експериментальну стрільбу до отримання куль зі співпадаючим набором ознак зброї, що відобразилася на них. На експериментальних кулях необхідно оцінити придатність слідів каналу стволу для подальшого порівняльного дослідження.

Наступним етапом є порівняння групових ознак зброї, які відобразились у слідах на експериментальних кулях, та кулях, які надійшли на дослідження. При тому важливо порівнювати не тільки ознаки, притаманні будові каналу стволу (кількість нарізів, ширина їх полів та кут нахилу), але й ознаки, які характеризують ступінь зносу стволу. Зокрема, якщо встановлено, що куля з місця події стріляна з каналу стволу зі значно більшим зносом, ніж експериментальна куля, то це виключає тотожність зброї. Якщо порівняння групових ознак свідчить, що досліджувана куля стріляна з іншої моделі, ніж модель зброї, наданої на дослідження, то формулюється висновок, що дана куля стріляна не цього екземпляру зброї.

Якщо досліджувана куля могла бути стріляна з наданої моделі зброї, то за допомогою порівняльного криміналістичного мікроскопу або балістичного ідентифікаційного комплексу необхідно провести порівняльне дослідження індивідуальних ознак каналу стволу, які відобразились в слідах на експериментальних та досліджуваній кулях.

При співпадині групових та індивідуальних ознак в слідах каналу стволу

у випадку їх істотності та достатності для висновку про тотожність формулюється висновок про те, що досліджувана куля була стріляна з наданого екземпляру зброї.

Висновки. Висновок про відсутність тотожності формулюється в таких випадках:

- групові ознаки будови каналу стволу, які відобразились в слідах на експериментальних кулях, відрізняються від відповідних ознак на досліджуваній кулі;

- ознаки зношення каналу стволу, які відобразились, свідчать, що куля з місця події була стріляна зі стволу зі значно більшим зносом, ніж експериментальна;

- при значних відмінностях в індивідуальних ознаках, які виражаються в істотному не співпадині трас у слідах на кулі з місця події та на експериментальних кулях.

Висновок у ймовірнісній формі про наявність або відсутність тотожності може бути сформульований у випадку співпадині групових ознак та окремих індивідуальних, але у сукупності таких, що не утворюють достатнього для ототожнення співпадаючого комплексу.

Висновок про неможливість надати відповідь на поставлене питання формулюється у випадку, якщо сліди на представлений кулі не є придатними для ідентифікаційного дослідження або, навпаки, при виявленні слідів умисної зміни після «кримінального» пострілу слідоутворюючих поверхонь стволу зброї, про що можуть свідчити особливості слідів на експериментальних кулях. У останньому випадку ці сліди неможна визнавати придатними для порівняльного дослідження.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Murdock J. A General Discussion of Gun Barrel Individuality and an Empirical Assessment of the Individuality of Consecutively Button Rifled. 22 Caliber Rifle Barrels. *AFTE Journal*. 1981. № 3 (13). P. 84–95.
2. Subclass Characteristics Found on Tactical-Hulk Semi-Automatic Pistols / M. Bar-Adon [et al.]. *AFTE Journal*. 2018. № 1 (50). P. 38–42.
3. Бондар В. С., Кривонос М. В. Зміст та особливості предмета доказування в кримінальних провадженнях про злочини у сфері обігу вогнепальної зброї та боєприпасів. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ ім. Е.О. Дідоренка*. 2018. Вип. 3 (83). С. 195–209.
4. Вапнярчук В. В. Теорія і практика кримінального процесуального доказування : монографія. Х. : Юрайт, 2017. 408 с.

5. Вирок Голосіївського районного суду м. Києва. Справа № 752/8938/24. Провадження № 1-кп/752/1278/25. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/131278337> (дата звернення: 25.06.2026).

6. Городецька, М. С. (2024). Застосування стандартів доказування у кримінальному провадженні. *Українська поліцейстика: теорія, законодавство, практика*, 2 (2), 67–74. <https://doi.org/10.32366/2709-9261-2021-2-2-67-74>.

7. ДСТУ 9168:2021. Судова експертиза зброї. Балістичні дослідження. Терміни та визначення понять. Видання офіційне. Національний стандарт України. Київ : ДП «УкрНДНЦ», 2022. 44 с.

8. Інструкція з організації проведення судових експертиз та експертних досліджень в Експертній службі Служби безпеки України: затв. наказом ЦУ Служби безпеки України від 30 травня 2025 року № 209 (зареєстр. в Міністерстві юстиції України 13 червня 2025 року за № 913/44319). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0913-25#Text> (дата звернення: 10.06.2026).

9. Криміналістичні мітки на мисливській зброї, виготовленій шляхом перероблення автоматів Калашникова : метод. рекомендації. Київ : ДНДЕКЦ МВС України, 2010. 8 с.

10. Малий П., Янишевський С. Можливість проведення пострілів із 7,62-мм автомата АМК 5,45-мм проміжними патронами зразка 1974 року (5,45х39). Сліди на стріляних гільзах і кулях у результаті проведення пострілів та можливість ідентифікації зброї за цими слідами. *Криміналістика та судова експертиза: сучасний стан і перспективи розвитку* : матеріали II Всеукр. наук.-практ. конференції з нагоди 25-річчя Експертної служби МВС України (м. Київ, 20 червня 2025 р.) / відп. упоряд.: Ковальов К. М., Гуріна Д. П., Воробйова О.П., Житник Н. С., Чміленко О. П. Київ : ДНДЕКЦ МВС України, 2025. С. 418–423.

11. Матвієнко С.А. Щодо проблемних питань проведення судово-балістичної експертизи з ідентифікації мисливської нарізної зброї на стадії досудового розслідування. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2015. № 1. С. 497–506.

12. Методика ідентифікації вогнепальної нарізної короткоствольної зброї (пістолетів і револьверів) по вистріляним кулям [Ягодін О.П., Плевако О.М., Коломійцев О.В., Ігнат'єв І.В., Павленко О.С.]; ДНДЕКЦ МВС України, Київський НДІ Судових експертиз; Харківський НДІ Судових експертиз. Схвалено рішенням секції НКМР М-ва юстиції України з проблем трасології, судової балістики та вибухотехніки, протокол від 10.04.2009 № 22. Київ, 2008. 42 с.

13. Погорецький М.А. Нова концепція кримінального процесуального доказування. *Вісник кримінального судочинства*. 2015. № 3. С. 63–79.

14. Погорецький М. А. Допустимість доказів у кримінальному процесі та процесуальна доброчесність: доктрини і практика (порівняльно-правове дослідження). *Вісник кримінального судочинства*. 2025. (1-2), 22–59. <https://doi.org/10.17721/2413-5372.2025.1-2/22-59>.

15. Про затвердження переліків рекомендованої науково-технічної та довідкової літератури, що використовується під час проведення судових експертиз: наказ Міністерства юстиції України від 8 травня 2018 року №1467/5 (в редакції наказу від 25 лютого 2025 року №548/5). URL: <https://ips.ligazakon.net/document/MUS30115> (дата звернення: 10.06.2026).

16. Про судову експертизу: Закон України від 25.02.1994 № 4038-XII (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12#Text> (дата звернення: 20.06.2026).

17. Соколов О. С., Грищенко О. В., Щирба Д. Є. Встановлення моделі травматичної зброї калібру 9 мм Р.А. по слідах на стріляних гільзах / ДНДЕКЦ МВС України. Київ, 2016. 132 с.

18. Соколов О.С., Деда О.О., Лопатюк К.А., Голдинський І.А. Мисливські карабіни під патрони центрального бою та їх сліди на стріляних гільзах. ДНДЕКЦ МВС України. Київ, 2018. 170 с.

19. Шумило М. Є. Докази і доказування / М. Є. Шумило М. А. Погорецький // Кримінальний процесуальний кодекс України : наук.-практ. комент. : у 2 т. / Нац. акад. прав. наук України ; за заг. ред. : В. Я. Тація, В. П. Пшонки, А. В. Портнова. Харків, 2012 Т. 1 / О. М. Бандурка, Є. М. Блажівський, Є. П. Бурдоль та ін. 2012. С. 247–308.

Дата першого надходження статті до видання: 23.06.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 29.07.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 26.08.2026

Стаття поширюється на умовах ліцензії
відкритого доступу (CC BY 4.0)